

18120

חג האילנות

רקע כללי ותולדות החג

שגדלו בשדותיהם (ביכורים), וכך חגגו יחד עם חקלאים אחרים ושאר עולי הרגל בתחושת אחדות, וציינו את היותם חלק משרשרת הדורות של עם ישראל החל מהירידה למצרים ועד ההתיישבות בארץ ישראל וגידול פירות בה.

עם ההתעוררות הלאומית- ציונית בארץ ישראל, בוצעו בהתיישבות העובדת בארץ טקסי הבאת ביכורים אשר הדגישו את הקשר לארץ ישראל ברעיון הציוני ומקומה של ההתיישבות היהודית ועבודת האדמה.

בנוסף, בדומה לפסח ולסוכות, לחג השבועות משמעות לאומית כללית, כאשר לפי המתואר בתורה, חודשיים לאחר יציאת בני ישראל ממצרים לארץ ישראל הם הגיעו אל מרגלות הר סיני, שם התקיים בנוכחות כל העם מעמד מתן תורה, אותו חוגגים ומציינים בחג זה.

חג השבועות

מתקיים בתאריך ו' בסיוון.

שמות החג: שבועות, עצרת, חג הקציר, חג הביכורים, חג מתן תורה, חג המים.

בזמן שבית המקדש קיים, ביום הראשון של פסח קצרו נציגי העם את עומר התבואה ובכך התחילו את תקופת הקציר.

במוצאי החג הראשון של פסח מתחילים לספור את הימים (וזו תקופת "ספירת העומר"), ובתום ספירת 49 ימים, שהם שבעה שבועות - נחגג **חג השבועות**. לפי האמור בתנ"ך, החל מיום זה ועד לסוכות על החקלאים להביא לבית המקדש את הפירות הראשונים

מנהגי החג, מצוותיו וסמליו¹

ג. המגילה מתרחשת בימי "קציר חיטים", וחג השבועות הינו חג הקציר.

סעודת חג ואכילת מאכלי חלב - רבים נוהגים לאכול בחג השבועות מאכלי חלב ודבש.

קישוט בית הכנסת - נוהגים בקהילות רבות לקשט את בית הכנסת בענפים וצמחים יפים וריחניים.²

תיקון ליל שבועות - אחד מן המנהגים המסמלים את מתן תורה הוא מנהג "תיקון ליל שבועות". בספר הזוהר מובא מנהג זה אשר פשט מחוגי המקובלים לקהילות רבות בארץ ובעולם. המנהג כולל קריאה ולימוד משותף במהלך ליל שבועות כולו.

טקסי הבאת ביכורים - בהתיישבות העובדת (מושבים, קיבוצים וכפרים) נהוג לערוך טקסי הבאת ביכורים שבהם חוגגים את סוף הקציר, מועלים בהם מופעים של שירים וריקודים המלווים תהלוכות של כלים חקלאיים ותוצרת חקלאית ארץ ישראלית.

קריאת מגילת רות - נהוג לקרוא בחג שבועות את מגילת רות. ישנם מנהגים שונים לגבי זמן הקריאה. חלק מן הטעמים לקריאת מגילה זו בשבועות:

משחקי מים - בחלק מן המקומות הילדים משחקים לקראת החג במשחקי מים ומרטיבים האחד את השני. ההסבר הנפוץ למנהג זה הוא ביטוי ליום מתן התורה אשר נמשלה מבחינות שונות למים.

א. בגיורה, המשיכה רות את קבלת התורה של עם ישראל ובאופן פרטי עברה תהליך דומה לזה שעבר עם ישראל במעמד הר סיני.

ב. ישנה מסורת לפיה דוד המלך, מצאצאי רות ובוועז עליהם מספרת המגילה, נולד ואף נפטר בשבועות.

1 במסמך זה ניתנת התייחסות לעיקרי המנהגים של חג השבועות. בעם היהודי ובחברה הישראלית ניתן למצוא דרכים נוספות לציון החג.
2 אשר מזכירים את התיאור שמופיע במדרש ולפיו הר סיני התמלא עצים ופרחים במעמד הר סיני.

מסרים מרכזיים בפעולה החינוכית בצה"ל

ערך השליחות בחג השבועות

בתיאור בספר דברים מובא מעשה הביכורים - הבאת הפירות הראשונים מתוצרת הארץ אשר היו החקלאים מעלים לירושלים מחג השבועות ועד חג האסיף:

א ... כי תבוא אל הארץ אשר ה' א-להיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה. ב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' א-להיך נתן לך ושמרת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' א-להיך לשכן שמו ... ט ויבאנו אל המקום הזה וניתן לנו את הארץ ... ארץ זבת חלב ודבש. י ... הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה' והנחתו לפני ה' א-להיך והשתחוית לפני ה' א-להיך. יא ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' א-להיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר בקרבך (דברים כ"ו, א-יא)

הבאת הביכורים דרשה מהחקלאי שעמל כל השנה להעלות לבית המקדש בירושלים את התוצרת הראשונה היקרה לה ציפה משך זמן רב. ניתן לראות במעשה זה תפיסה ערכית הרואה בנתינה של האדם למען הכלל משמעות יתרה.

תפיסה זו משתקפת באופן דומה בשירות הצבאי כאשר המשרתים נדרשים לתרום את שנותיהם הראשונות כאנשים בוגרים, למען הכלל במסגרת שירותם הצבאי.

ערך הרעות בחג השבועות - מתן תורה

"ויסעו ... ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה' (שמות יט, ב)

תיאור דרכם של בני ישראל במדבר נעשית בלשון 'רבים' ('ויסעו') ואילו כאשר מגיעים בני ישראל למעמד הר סיני (מתן תורה) מסתיים הפסוק באופן שונה- ההתייחסות עוברת מצורת רבים לצורת יחיד ('יחן'). רש"י (רבי שלמה יצחקי, חי בצרפת במאה ה-11) מפרש "כאיש אחד בלב אחד", וניתן להבין מכך שהעם נדרש לאחדות מושלמת כתנאי הכרחי לקיום מעמד הר סיני.

בפעולה החינוכית בצה"ל יש להדגיש כי לאחדות יש תפקיד משמעותי ומהותי גם בשירות הצבאי. חוסנו של צה"ל תלוי במידת האחדות בקרב משרתיו ותחושת הרעות והלכידות בפעולה למען מטרה משותפת- להגן על המדינה, לנצח במלחמה ולהבטיח את קיומה של מדינת ישראל.

לאחדות יש תפקיד משמעותי ומהותי גם בשירות הצבאי. חוסנו של צה"ל תלוי במידת האחדות בקרב משרתיו ותחושת הרעות והלכידות בפעולה למען מטרה משותפת

מסרים מרכזיים בפעולה החינוכית בצה"ל המשך

עשייה מתוך ערכים משותפים

ספר שמות (י"ט, כ) מפגיש אותנו עם אחד המאורעות המכוננים בתולדות עמנו, מעמד הר סיני, אותו מציינים בשבועות - חג מתן תורה. מעמד הר סיני נצרב בתודעת הדורות כרגע מכונן בו ניתנה התורה ונאמרו עשרת הדברות לעם ישראל. מקומה של התפיסה הערכית המשותפת לה מחוייב כלל העם עיצבה את תולדות עמנו ומהווה תשתית רוחנית ותרבותית של העם היהודי במשך הדורות. כמו כן, התורה מהווה חלק ממסורת העם היהודי לדורותיו אשר הינה אחד ממקורות הניקה של התפיסה הערכית משותפת בצה"ל כפי שמתבטאת במסמך 'רוח צה"ל', החלה על כלל המשרתים מכל הדרגות והיחידות.

התורה מהווה חלק ממסורת העם היהודי לדורותיו אשר הינה אחד ממקורות הניקה של התפיסה הערכית המשותפת בצה"ל כפי שמתבטאת במסמך 'רוח צה"ל'

בפעולה החינוכית בצה"ל יש להדגיש את החשיבות בקיומו של מכלול ערכים משותף בבסיס לשירות בצבא, וכי יש בכוחה של המחויבות לתפיסת רוח צה"ל להאיר את ההתנהגות הנשפאת והערכים אשר לאורם פועלים כלל המשרתים בצה"ל.

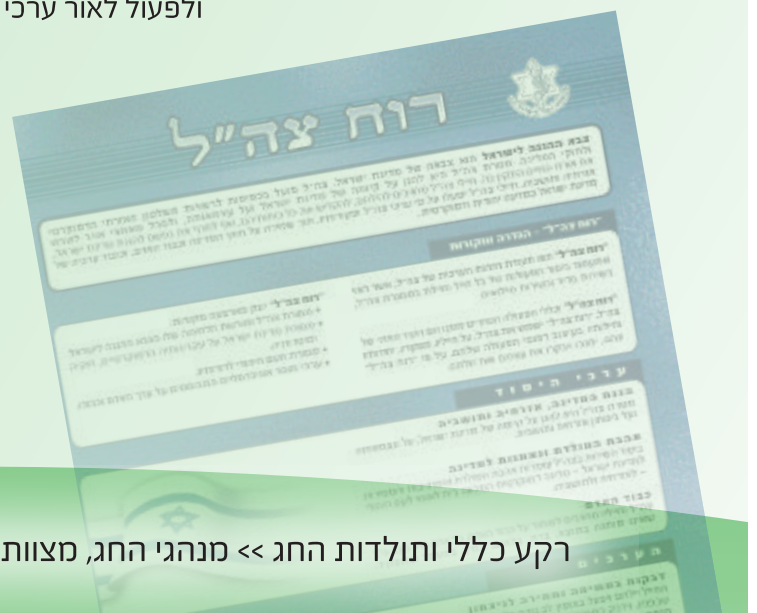
ערכי הרעות והאחריות במגילת רות

"ותאמר רות: אל תיפגעני בי, לעזבך לשוב מאחריך... אל אשר תלכי אלה, ובאשר תליני אליו, עפון עפוי, וא-להיך א-להי" (רות, א' טז)

"מגילת רות, אותה נהוג לקרוא בחג השבועות, עוסקת באחריות וברעות בכמה פנים

מגילת רות, אותה נהוג לקרוא בחג השבועות, עוסקת באחריות וברעות בכמה פנים. המגילה מתארת כיצד לאחר מותו של אלימלך ובניו, נעמי, אשתו של אלימלך, חוזרת לעיר אותה עזבו, ורות, שהיתה נשואה לבנה, אינה מוכנה להניח לחמותה הזקנה ללכת לבדה, ובגילוי אחריות אומרת לה: "אל אשר תלכי אלה, ובאשר תליני אליו, עפון עפוי, וא-להיך א-להי".

בצה"ל ניתן למצוא ביטויים רבים לאחדות והסולידריות המובאת במעשיה של רות: השירות הצבאי מפגיש בין משרתים המגיעים מתפיסות ומקומות שונים המשרתים כתף אל כתף, העשייה למען מימוש יעודו של צה"ל מביא אותם לדבוק האחד בשני ולפעול לאור ערכי הרעות והאחריות.

נספח: נקודות מידע חשובות

המפקד/ת, כחלק מהיערכות להעברת פעולה חינוכית בנושא חגי ישראל מוצגות לך להלן סוגיות הסברתיות העשויות לעלות על ידי המשתתפים ותשובות הצבא במענה ההסברתי אליהן.

? האם העיסוק במתן תורה לא יכול להיתפס כהטפה לשמירת מצוות? מצד שני, האם חוסר התייחסות למצוות כמחייבות אינו בגדר פגיעה ברגשות הדתיים?

! בפעולה החינוכית בצבא ההתייחסות לתורה היא כאל ספר מכונן במורשת העם היהודי ועיקר חשיבותו כאוצר רוחני בעל משמעות לכל חלקי העם. בשל כך, בעיסוק במתן תורה אין לדון האם התיאורים משקפים את המציאות ההיסטורית, ומה מידת המחויבות של החיילים למצוות המפורטות בתורה, אלא למקד את תשומת הלב להיותה של התורה נכס רוחני שהעם היהודי מחזיק ומעביר מדור לדור, ויש להדגיש את זיקת ערכי רוח צה"ל.

? כיצד העיסוק בטקס הבאת הביכורים לבית המקדש בירושלים, שנעשה בהקשר של ערך השליחות, רלוונטי לתקופתנו, כאשר אין בית מקדש? האם אין בעיסוק בסוגיה זו קריאת תיגר שנויה במחלוקת למציאות העכשווית?

! טקס הבאת הביכורים מתאר את הקשר המשמעותי בין עם ישראל לארצו ומאפשר לעסוק בחיזוק ערך אהבת המולדת לצד ערך השליחות. לוח השנה העברי בכלל והבאת הביכורים בפרט משקפים את הקשר החיוני לעונות השנה בארץ ישראל והזיקה לירושלים כמוקד עלייה בשלשת הרגלים. בעיסוק באירועים משמעותיים ומכוננים שקשורים לחג, יש ביכולתנו ללמוד על הקשר של עם ישראל לארצו, למדינתו ולבירתה ירושלים, ולעסוק בערכים המחזקים את צדקת הדרך. עם זאת, כמובן שאין הכוונה לקרוא לבניית המקדש או לעסוק בנושא זה.

נספח: הכנת ופסחה על שולחן זין "זיכורים" ו"חג האילנות"

1. חג הביכורים - "וביום הביכורים" (במדבר, כח, כו')

הימים שבין פסח לשבועות הם ימי ספירת העומר. בתחילת פסח נציגי העם הניפו עומר מתבואת השדות, והתחילו לספור את הימים והשבועות, בהתאם לפסוקים: "וספרתם לכם, ממחרת השבת, מיום הביאכם את עמר התנופה: שבע שבתות תמימות... תספרו חמישים יום; והקרבתם מנחה חדשה לה'" (ויקרא כ"ג, טו-טז). בסוף הספירה, לאחר חמישים יום, הכינו כיכרות לחם מהחיטה של הקציר האחרון, ובכך התחילו להביא את פירות הביכורים של אותה השנה.

במשנה (מסכת ביכורים פרק ג, משניות א-ח) מתוארת הבאת הביכורים למקדש כאירוע ציבורי מרשים. בעלי הקרקעות הביאו למקדש את הפירות הראשונים שעציהם הניבו. העשירים הביאו את הפירות בסלים של כסף וזהב, ואילו העניים בסלי נצרים. העלייה לרגל לא נעשתה רק ברמת המשפחה; כל בני העיירות שהתכוונו לעלות לרגל היו מתכננים, הולכים וישנים ביחד. השיירות היו מקושטות ומפוארות, ונעו בליווי כלי נגינה, עד שמגיעים קרוב לירושלים. כשהגיעו לקרבת ירושלים יצאו לקראתם מתושבי ירושלים ובראשם כהנים. כשהיו עוברים ברחוב של עיר - היו בעלי המלאכה שואלים בשלומם ואומרים להם "אחינו, אנשי מקום פלוני באתם לשלום". כך היו ממשיכים בליווי כלי נגינה עד שהגיעו למקדש ומסרו את סליהם לכהנים. מביאי הביכורים קראו את פסוקי התורה המתארים את יציאת מצרים וההגעה לארץ ישראל, ומודים על כל השפע והברכה להם זכו.

בימי הציונות נהגו בחלק מהמושבים והערים להביא מעין ביכורים מתוצרת האדמה (ואחר-כך גם התעשייה) בטקס מרשים. בחלק מן המקומות הפירות נפדו, והתמורה הייתה עבור הקרן הקיימת לצורך המשך פיתוחה ושגשוגה של הארץ. בבתי הספר ובמוסדות החינוך פשט הנוהג שכל ילד מביא טנא (=סל) ובו פירות וירקות.

1. חג מתן תורה

מאז שחרב בית המקדש פסקה הבאת הביכורים וניתן דגש למשמעותו הנוספת של חג השבועות, כיום בו נחגג מתן תורה. לפי המתואר בתנ"ך, כחמישים יום לאחר צאת בני ישראל מהעבדות הקשה במצרים, הגיעו העם להר סיני, שם התכוננו במשך שלושה ימים לקראת המעמד המכונן של מתן תורה. ביום השלישי, נצטוו משה **לאחד את העם** סביב ההר, לקראת תחילתו של המעמד אשר התרחש בנוכחות כל העם. על פי המסורת, במעמד זה התגלה אלוקים לבני ישראל ונתן להם את התורה. כמו כן נאמרו לעם ישראל במעמד זה עשרת הדיברות התופסות מקום מרכזי במסורת ובתרבות היהודית לאורך הדורות. חז"ל מסבירים שהאירוע החשוב והחגיגי סבל מליקוי משמעותי שכן בלילה שקדם לו בני העם היו שקועים בשינה עמוקה, ולא התכוננו כראוי למעמד החשוב. כנגד אותה שינה יש הנוהגים להישאר ערים במשך ליל שבועות ולעסוק בלימוד תורה, לקראת פרשת מתן תורה הנקראת מדי שנה בבוקר החג.

1 יחידת מידה קדומה של נפח, נחשבה כשווה למנת האוכל היומית של אדם.